

ÁDÁM ANTAL

A hazai egyházak és más vallási szervezetek jogi helyzetéről

Baráti nagyrabecsüléssel köszöntöm Tóth Károly Kolléga Urat, és szívből kívánom, hogy munkásságát jó egészségben, kellemes élményekkel folytassa!

1. Bevezető megjegyzések

1.1. Hit, vallás, egyház

A 20. század számos kegyetlen folyamata, eseménye jelentősen érintette, illetve módosította a vallások és az egyházak helyzetét és szerepét Magyarországon is. A végbement változások látványos következményének tekinthetjük a szekularizációt és a szakralizációt is.¹ A vallás rendszerbe foglalt és kinyilvánított, tehát megismerhetővé tett hitelvek, valamint az azokhoz igazodó, kötelező magatartásszabályok összessége és ezek megvalósulási folyamata. A hitelvek a világ és az ember eredetére, rendeltetésére és kapcsolatára, az emberi test és lélek viszonyára, az emberek, illetve más élőlények halál utáni sorsára, a megismerhető világon túli legfőbb lény vagy lények létére és szerepére, a világ-mindenséget átható bizonyos természeti vagy természetfeletti erők, szellemek és törvényszerűségek lényegére és hatására, továbbá a vallási közösség (egyház) viszonyaira vonatkozó, a hitvalló, a vallásos emberek által elfogadandó és tiszteletben tartandó megállapítások összessége.

A hitelvekhez igazodó vallási normák között sajátos csoportokat alkotnak a vallásgyakorlás rituális, liturgikus előírásai, a vallásos életvitel illetve magatartás szabályai, valamint a vallási közösség (egyház) szervezetére, intézményeire, tisztségviselőinek, papjainak, szerzeteseinek helyzetére és szerepére vonatkozó rendelkezések. A hitelvek és a hozzájuk kapcsolódó magatartási szabályok

¹ ÁDÁM ANTAL: *Bölcselet, vallás, állami egyházjog*, Budapest-Pécs, 2007. 342 p.; ÁDÁM ANTAL: *Bölcseletek, vallások, jogi alapértékek*, Pécs, 2015. 402 p.; SCHANDA BALÁZS: *Magyar állami egyházjog*, Budapest, 2003; SCHANDA BALÁZS: *Állami egyházjog. Vallásszabadság és vallási közösségek a mai magyar jogban*, Budapest, 2012; SCHANDA BALÁZS: *Keresztény vagy semleges? Az Alaptörvény identitásának kérdése*, Magyar Jog 2015/3.; SCHANDA BALÁZS: *Vallási közösségek - a közjog és a magánjog alanyai: Reflexiók az új törvényi szabályozással kapcsolatban*, in: POGÁCSÁS ANETT (szerk.): *Quaerendo et Creando: Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, 2014. 491-499. p.; *Egyházak és tolerancia Magyarországon (Tudományos konferencia az 1947. évi XXXIII. törvény megszületésének 60. évfordulója alkalmából 2007 december 5)* Oktatási és Kulturális Minisztérium Egyházügyi Kapcsolatok Titkársága, Budapest, 2008; ERDŐ PÉTER – TCHANDA BALÁZS: *Egyház és vallás a mai magyar jogban*, Budapest, 1993

átfogják a hívő ember személyiségének teljességét, meghatározó szerepet töltenek be az emberi méltóságtudatra, életvitelre, az emberi személyiség kibontakozásának, megvalósulásának és magatartásának milyenségére, a vallási közösség belső életére és kapcsolataira. Minden vallás lényeges megnyilvánulása tehát a hit az általa megjelölt természetfeletti, misztikus lényben, lényekben, erőkben, törvényszerűségekből, valamint az ehhez igazodó vallási normák szerinti *egyéni és közösségi életrend*. A vallást tehát erős és hatékony közösségképző köteléknek is tekinthetjük.

A bölceletek és a vallások főbb irányzatainak tanulmányozása alapján azt is megállapíthatjuk, hogy a vallási tanítások *hitre épültsége* nem zárja ki sem a mindenható legfőbb lényre, sem más vallási tételekre vonatkozó bölceleti és tudományos igényű vizsgálatokat és következtetéseket. A vallásokat érintő filozófiai és tudományos megállapítások, valamint a vallási tanítások együttes megismerése ezért nemcsak lehetséges, hanem előnyös tanulságokkal is járhat. A hit, a bölcelet, a tudomány, az etika, az erkölcs, az erény, az ethosz, az áldozat, valamint a hozzájuk kapcsolódó lehetőségek, köteleességek és felelőségek csak együtt képesek hozzájárulni a folyton felmerülő problémák megoldásához, az újabb veszélyek elhárításához, valamint a szellemi, az anyagi és az egyéb értékek gyarapításához.

A vallás az ember egyik kiemelkedő egyéni ügye, a vallás azonban mégsem tekinthető kizárólag magánügynek. A valláshoz és vallási közösséghez, egyházhoz kapcsolódás, a vallás követése, az egyház illetve egyházak működése nem volt pusztán magánügy a történelem korábbi korszakaiban, és nem az a modern jogállam keretei között, jelenleg sem. Közismert, hogy a vallások, illetve az egyházak meghatározó közösség- és történelemformáló szerepet töltek be a földkerekség valamennyi jelentős kultúrkörében, hozzájárultak a tudományok, a művészetek, a kultúra, a szakismeretek, az állami és társadalmi intézmények, az emberi viszonyok fejlődéséhez. A vallások gyakran megalapozták és erősítették a nemzeti azonosságtudatot, fejlesztették a hazafiságot, sőt esetenként annak túlhajtását, a nacionalizmust, a sovinizmust és a xenofóbiát is. A vallás- és egyháztörténet nem nélkülözte a *véres vallásháborúkat, az eretneknek kegyetlen büntetését és az egyházi hatalommal való egyéb visszaéléseket sem*. Ilyen jelenségekkel sajnos napjainkban is találkozunk. A vallás és egyház politikai összefüggéseit látványosan érzékelteti az a körülmény, hogy több országban létrejöttek és működnek vallási irányultságú pártok, illetve a politikai pártok világnézeti felfogásuktól függetlenül szavazatok és politikai támogatás szerzése céljából gyakran nagy gondot fordítanak a vallásos rétegek sajátos arculatának fegyelembé vételére és igényeik teljesítésére.

A politikai-gazdasági rendszerváltozás a közép- és kelet-európai országokban lehetővé tette, hogy a kényszerített szekularizációt a vallások, egyházak állami

támogatása váltsa fel. A politikai, társadalmi, állami viszonyok megváltozását azonban nem mindenütt követte az egyházak belső megújulása és ahhoz igazodó külső funkcionálása. Mellőzhetetlené vált az egyházak működésének további bővülése, korszerűsödése a hagyományos és újszerű társadalmi igények, nehézségek, feszültségek (szegénység, munkanélküliség, gyógyítható és gyógyíthatatlan betegségek, katasztrófák, akcideneciák, magányosság, drogfogyasztás, önzés, bűnözés, terrorizmus, harci cselekmények, háborúk, vándorlás, menekülés stb. következményeinek) enyhítésében, a kölcsönösen figyelmes, segítőkész egyéni és közösségi mentalitás javításában, valamint a koncepciózus közhatalmi szociálpolitika támogatásában, a szolidaritás és a karitás gyarapításában.²

Korszakunkban Magyarországon is párhuzamosan érvényesül a vallásosság terjedése, tartalmának és gyakorlásának módosulása, valamint a vallástalanodás folyamata. A politikai erők 1989 második felében végzett, egyezkedésen és megállapodásán nyugvó magyarországi *békés rendszerváltozás* alaptörvényi kereteit az 1949. évi Alkotmány átfogó reformja, majd azt követően mintegy 20 módosítása illetve kiegészítése határozta meg. A hajdani állami Egyházügyi Hivatal keretében már 1988-ban elkezdődött a vallásszabadság tartalmát és az egyházak helyzetét meghatározó, modern törvény előkészítése. Ebben a munkában néhány közjogásszal és több egyházi képviselővel én is részt vehettem.

A lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvényt az 1985-ben választott, de időközi választások révén tekintélyes demokratikus politikusokkal kiegészült Országgyűlés, 1990. február 8-án fogadta el. E rendkívül progresszív, néhány tárgykörben azonban pontatlan, illetve hiányos törvény módosítását, illetve kiegészítését, érvényesülésének két évtizede alatt politikusok, egyházi személyek, kutatók és mások többször kezdeményezték. Azt, hogy a kevés hívőt tömörítő nyilvántartott kisegyházak³ száma 2011. végéig 406-ra emelkedett, főleg az egyházalapítás liberális szabályozása tette lehetővé. E törvény alapján új egyházat már 100 természetes személy alapíthatott, és annak

² Vö. ÁDÁM ANTAL: „The mutual roles of religion and state in Europe” (Edited by Balázs Schanda) Jura 2014/2.

³ SÁJÓ ANDRÁS: A „kisegyház” mint alkotmányjogi képtelenség, *Fundamentum* 1999/2.

Magyarországi egyházak, felekezetek, vallási közösségek 1999-2000, Budapest, 1999; KAMARÁS ISTVÁN: Új vallási mozgalmak világszerte és Magyarországon, *Magyar Tudomány* 1999/5.; PAP ANDRÁS LÁSZLÓ: A vallási és etnikai hovatartozás összefüggései a kisebbségi jogvédelem rendszerében, in: KÖBEL SZILVIA (szerk.): A vallási diszkrimináció ellen – az esélyegyenlőség megteremtéséért. Tudományos konferencia a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény húszéves évfordulója alkalmából, Budapest, 2010; SCHANDA BALÁZS: Alkotmányozás – vallásszabadság – egyház, in: CHRONOWSKI NÓRA – RETRÉTEI JÓZSEF (szerk.): Tanulmányok Ádám Antal professor emeritus születésének 80. évfordulójára, *Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata* 145. Pécs, 2010. 317-334. p.

állami elismeréséhez, vagyis megyei bírósági nyilvántartásba vételéhez az alapítóknek csak az elfogadott alapszabályt kellett benyújtaniuk, a hitelvi koncepciók tekintetében pedig csak nyilatkozniuk kellett arról, hogy azok nem ütköznek az Alkotmányba vagy törvénybe. A nem visszaható hatályú létszámemelést én sem elleneztem, és indokoltnak tartottam, hogy új egyház alapításához az alapítók képviselője a hitelvi koncepciókat is köteles legyen a nyilvántartásra jogosult bírósághoz benyújtani, amely a működő egyházak képviselőiből és vallástudományi szakemberekből álló véleményező testület állásfoglalásait hasznosítva, dönthetett volna arról, hogy ezek a hitelvek vallásnak minősülnek-e, és nem sértik-e az alkotmányi értékeket. A decentralizált (megyei bírósági) nyilvántartásba vételi hatáskört egyetlen központi bíróság (Legfelsőbb Bíróság, Alkotmánybíróság, Fővárosi Bíróság) jogköre válthatta volna fel. Pontosításra szorult az egyházak működését érintő ügyési felügyeleti jog tartalma és gyakorlási rendje, valamint az Alkotmánybíróság döntési lehetősége is.

Ezekkel az ajánlásokkal szemben - a 2011. április 25-én elfogadott, 2012. január 1-jén hatályba lépett és e tanulmány lezárásáig (2015. május 31-ig) ötször módosított, illetve kiegészített Alaptörvény, továbbá „A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról” szóló 2011. évi C. törvény, és az e törvényt felváltó 2011. december 30-án elfogadott, és 2012 január 1-jén hatályba lépett 2011. évi CCVI. tv.,⁴ valamint az ezt módosító és kiegészítő 2013. évi CXXXIII. tv. - lényegesen eltérő megoldásokat intézményesítettek. A továbbiakban ezeket törekszem bemutatni.

1.2. 2011-ben az egyházakról

A 2011. évi C. sarkalatos törvény tervezetét és igényes indokolását 2011. június 14-i keltezéssel ún. egyéni képviselői törvényjavaslatként a Kereszténydemokrata Néppárt hat képviselője nyújtotta be az Országgyűlés elnökének. E törvényjavaslat 14. §-a szerint, egyház nyilvántartásba vételére irányuló kérelmet a vallási tevékenységet is végző egyesület képviselője a *Fővárosi Bírósághoz* nyújtja be. A törvényjavaslat mellékletében megjelölt 24 egyházat a Bíróság az egyházakkal való kapcsolatért felelős miniszter kezdeményezésére, 30 napon belül vette volna nyilvántartásba. Ezek az egyházak a bejegyzés időpontjától függetlenül folytonosan működhetek volna.

A törvény zárószavazására 2011. július 11-én késő éjszaka került sor. A zárószavazás előtti vita illetve módosító javaslatok intézménye az Országgyűlés Ház-

⁴ A 6/2013. (III.1.) AB határozat terjedelmes indokolással hatályba lépésének napjától, tehát 2012 január 1-jétől, illetve 2012 augusztus 31-től megsemmisítette a 2011. évi CCVI. törvény több rendelkezését.

szabálya szerint a törvényjavaslatokban esetleg megmaradt koherencia-zavarok kiküszöbölését hivatottak szolgálni. Ezúttal azonban az Alkotmányügyi, Igazságügyi és Ügyrendi Bizottság javaslatára, a Parlament lényegesen módosította az általános és részletes vitán túljutott törvényjavaslatot. Ennek következtében az elfogadott és már nem hatályos 2011. évi C. törvény szerint, új egyház nyilvántartásba vételéről nem a Fővárosi Bíróság, hanem az Országgyűlés dönt. Egyházként való elismeréshez az országgyűlési képviselők legalább kétharmadának egyetértő szavazata szükséges. A törvényi feltételek megléte esetén sem jegyezhető be egyházként olyan közösség, amellyel szemben, működése során az illetékes állami szerv nemzetbiztonsági kockázatot állapított meg. Ha az Országgyűlés elutasítja a nyilvántartásba vételt, jogorvoslati lehetőség nincs. Egy éven belül ismételt bejegyzési kérelmet nem lehet előterjeszteni. A 2011. évi C. törvény a jogorvoslati eljárások szabályozásának mellőzéseért, az egyházzá minősítés parlamenti hatáskörbe utalásáért, a kis létszámú egyházak e státuszának megszüntetéseért és egyesületté nyilvánításáért, továbbá más fogyatékoságokért a sérelmet szenvedők és mások részéről is súlyos kritikákban részesült.⁵

Az Alkotmánybíróság közjogi érvénytelenséget okozó eljárási hibák miatt megsemmisítette ezt a törvényt, illetve kinyilvánította, hogy annak még nem hatályos rendelkezései nem léphetnek hatályba. (164/2011. (XII.20.) AB hat.)⁶

1.3. Az Alaptörvény és az egyházak

Az Alaptörvény „*Nemzeti hitvallás*” c. preambuluma többek között megállapítja: „*Elismerjük a kereszténység nemzetmegtartó szerepét. Becsüljük országunk különböző vallási hagyományait*”. A VII. cikk eredetileg így hangzott: (1) „Mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más meggyőződés szabad megválasztását vagy megváltoztatását és azt a szabadságot, hogy vallását vagy más meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon, akár

⁵ ÁDÁM ANTAL: Vallás, vallásszabadság és egyház Magyarország Alaptörvényének, továbbá „A lelkiismereti- és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról” szóló 2011. évi C. törvény figyelembe vételével, Jura 2011/2.; SCHWEITZER GÁBOR: Észrevételek az új egyházi törvényről, Egyházfórum 2011/2.; WILDMANN JÁNOS: Vita az új egyházi törvényről, Egyházfórum 2011/2.; SZATHMÁRY BÉLA: Vita az új egyházi törvényről, Egyházfórum 2011/2.

⁶ CSINK LÓRÁNT: Az Alkotmánybíróság határozata az egyházügyi törvényről: a törvényhozási eljárás alkotmányossági kérdései: 164/2011. (XII.20.) AB határozat, ABK 2011 december, 1263. JEMA 2012/1.; ANTALÓCZY PÉTER: Az Alaptörvény és az egyházakra vonatkozó legújabb szabályozás dimenziói, Jog – Állam – Politika 2012/3. ANTALÓCZY PÉTER: Az Alaptörvény és az egyházakról szóló törvény összefüggései, in: RIXER ÁDÁM (szerk.): Állam és közösség. Válogatott közjogi tanulmányok Magyarország Alaptörvénye tiszteletére, Budapest, 2012. 205-213. p.

egyéniileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan vagy a magánéletben kinyilvánítsa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolja vagy tanítsa. (2) Az állam és az egyházak különváltan működnek. Az egyházak önállóak. Az állam a közösségi célok érdekében együttműködik az egyházakkal. (3) Az egyházakra vonatkozó részletes szabályokat sarkalatos törvény határozza meg”.

Az Alaptörvény 2013. április 1-jén hatályba lépett negyedik módosításának eredményeként a VII. cikk szövegének első bekezdése változatlan maradt. A következő bekezdések pedig így hangzottak: „(2) Az Országgyűlés vallási tevékenységet végző bizonyos szervezeteket sarkalatos törvényben ismerhet el egyházzakként, amelyekkel az állam közös célok elérése érdekében együttműködik. Az egyházakat elismerő sarkalatos törvények rendelkezései ellen alkotmányjogi panasz nyújtható be. (3) Az állam és az egyházak, valamint vallási tevékenységet végző más szervezetek különváltan működnek. Az egyházak és a vallási tevékenységet végző más szervezetek önállóak. (4) Az egyházakra vonatkozó részletes szabályokat sarkalatos törvények határozzák meg. Vallási tevékenységet végző szervezet egyházzkénti elismeréséhez sarkalatos törvény hosszabb működési időszakot, társadalmi támogatást és közös célok elérését szolgáló együttműködési alkalmasságot írhat elő.”

Magyarország *Alaptörvényének ötödik módosítása* 2013. október 1-jétől a VII. cikk (1) bekezdését nem érintette, új (2) és (5) bekezdést iktatott be, az eredeti (2) és (3) bekezdést pedig (3) és (4) bekezdésként módosított és kiegészített tartalommal határozta meg. Ezek alapján az Alaptörvény VII. cikkének e tanulmány befejezésekor hatályos szövege a következő: „(1) Mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más meggyőződés szabad megválasztását vagy megváltoztatását és azt a szabadságot, hogy vallását vagy más meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon, akár egyéniileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan vagy a magánéletben kinyilvánítsa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolja vagy tanítsa. (2) Az azonos hitelveket követők vallásuk gyakorlása céljából sarkalatos törvényben meghatározott szervezeti formában működő vallási közösséget hozhatnak létre. (3) Az állam és a vallási közösségek különváltan működnek. A vallási közösségek önállóak. (4) Az állam és a vallási közösségek a közösségi célok elérése érdekében együttműködhetnek. Az együttműködésről a vallási közösség kérelme alapján az Országgyűlés dönt. Az együttműködésben részt vevő vallási közösségek bevett egyházzként működnek. A bevett egyháznak a közösségi célok elérését szolgáló feladatokban való részvételükre tekintettel az állam sajátos jogosultságokat biztosít. (5) A vallási közösségekre vonatkozó közös szabályokat, valamint az együttműködés feltételeit, a bevett egyházakat és a rájuk vonatkozó részletes szabályokat sarkalatos törvény határozza meg”.

Az Alaptörvény VII. cikke 2013. október 1-jétől hatályos szövegének az eredetivel való összevetéséből főleg a következő újszerűségek érzékelhetők. a) Az azonos hitelveket követők vallásuk gyakorlása céljából csak sarkalatos törvényben meghatározott szervezeti formákat hozhatnak létre. b) Az állam és a vallási közösségek közösségi célok elérését szolgáló együttműködése nem követelményként, hanem csak lehetőségként nyert megfogalmazást. c) Az együttműködés nem a partnerek kezdeményezésének, tárgyalásának eredményeként alakulhat ki, hanem a vallási közösség kérelmére, amelynek elfogadásáról az Országgyűlés egyoldalúan dönt. Az így kialakult együttműködésnek a vallási közösségek közül csak a bevett egyházak lehetnek partnerei. d) A közös célok elérését szolgáló feladatokban való részvételre tekintettel, a bevett egyházaknak sajátos jogosultságai nem a kétoldalú megállapodásból, hanem az állam önálló döntéseiből származhatnak. e) Az (5) bekezdés sarkalatos törvényi meghatározását írja elő a bevett egyházakra vonatkozó részletes szabályoknak, az együttműködés feltételeinek, valamint a vallási közösségekre, tehát a bevett egyházakra és a vallási tevékenységet végző szervezetekre vonatkozó közös szabályoknak.

2. A lelkiismereti és a vallásszabadságról, a vallási közösségről, a bevett egyházzal és a vallási tevékenységet végző szervezettről

2.1. Alkotmányos korlátok

Az *Alkotmánybíróság* 6/2013. (III.1.) AB határozata terjedelmes indokolásban megjelölt több olyan előnyös jogosultságot, amelyek a bevett egyházat megillették – pl. iskolai vallásoktatás, egyházi tevékenység végzése bizonyos állami intézményekben, vallási tárgyú kiadványok előállítására és adómentes árusítása, sajátos pénzügyi támogatás – a vallási tevékenységet végző szervezetet azonban nem. Ezért 2012. január 1-jei hatállyal, illetve 2012. augusztus 31-től megsemmisítette a 2011. évi CCVI. törvény több rendelkezését.

Megjegyzést érdemel az is, hogy az *Emberi Jogok Európai Bírósága* a Magyar Keresztény Mennonita Egyház és mások által kezdeményezett ügyekben 2014. április 8-án publikált ítéletében 11 pontban foglalt állást, és jelölte meg az „Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok Védelméről” szóló európai egyezménynek azokat a rendelkezéseit, amelyeket bizonyos magyar jogszabályi előírások sértenek. Az ítélet szerint azzal, hogy kevésbé szigorú bánásmód alkalmazása helyett, megfosztották a sértetteket az egyházi státuszuktól, hogy nem igazolható módon politikai színezetű újraelismerési eljárásnak vetették alá az egyházakat, valamint, hogy a kérelmezőket mind a lehetséges együttműködés, mind a hitéleti tevékenységek támogatása terén a bevett egyházaktól eltérően kezelték, a magyar hatóságok nem tettek eleget a semlegesség követelményének.

A Bíróság úgy találta, hogy egy demokratikus társadalomban nem volt nyomós társadalmi indoka ezeknek a jogalkotási lépéseknek. Ezért a Bíróság felhívta a magyar Kormányt és a pert kezdeményezőket, hogy egy közvetve megjelölt időponttól számított 6 hónapon belül, tájékoztassák a Bíróságot azokról a megállapodásokról, amelyeket a vitatott ügyekben elérnek. A magyar Kormány azt kérte, utalják vissza az ügyet az EJEB Nagykarárájához. A Nagykarara öttagú bizottsága nem látott arra utaló körülményt, ami az ítélet megváltoztatását indokolhatná, amely így végérvényessé vált. A magyar Kormánynak tehát egyezsége kell jutnia a kérelmező egyházakkal a státuszuk visszaállítása, valamint az őket ért károk megtérítése tekintetében.

A 2013. augusztus 1-jén hatályba lépett, a 2013. évi CXXXIII. törvénnyel jelentősen módosított és kiegészített 2011. évi CCVI. törvény (a továbbiakban: Lvetv.) egybekapcsolva, tehát együtt határozza meg a lelkiismereti és a vallásszabadság összetevőit.⁷ Ezek szerint mindenkinek joga van a lelkiismeret és a vallás szabadságához. A lelkiismereti és a vallásszabadság joga magában foglalja a vallás vagy más meggyőződés szabad megválasztását, vagy megváltoztatását, és azt a szabadságot, hogy vallását vagy más meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon, akár egyénileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan vagy a magánéletben kinyilvánítsa, vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolja, vagy tanítsa. A lelkiismereti vagy vallási meggyőződés megválasztása, elfogadása, kinyilvánítása és megvallása, továbbá annak megváltoztatása, illetve gyakorlása miatt senkit előny vagy hátrány nem érhet. A szülőnek, gyámnak joga van ahhoz, hogy a kiskorú gyermek erkölcsi, vallási neveléséről, vallásos oktatásáról döntsön, és arról megfelelően gondoskodjék. A lelkiismereti és a vallásszabadság gyakorlását az oktatási, egészségügyi, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi intézményben ellátottak, valamint a büntetés-végrehajtási intézetben fogva tartottak számára, egyéni és közösségi szinten is, lehetővé kell tenni. A lelkiismereti és a vallásszabadság joga a rendvédelmi szerveknél, a Magyar Honvédségnél és a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatnál szolgálati jogviszonyban állók számára, szolgálatteljesítésük során – a szervezet működési rendjével és a honvédelmi kötelezettség teljesítésével összhangban – szabadon gyakorolható. A lelkiismereti és a vallásszabadság joga kommunikációs eszköz útján is kifejezésre juttatható. A lelkiismereti és a vallásszabadság jogával összefüggésben, állami hatóság által különleges adat nem gyűjthető. Állami hatóság által a lelkiismereti és a vallásszabadsággal összefüggésben, korábban nyilvántartott különleges adat, kizáró-

⁷ DRINÓCZI TÍMEA: A vallásszabadság és egyházalapítás az alkotmányos párbeszéd tükrében, *Jura* 2014/2.; CHRONOWSKI NÓRA: A magyar alkotmánybíráskodás és a közös európai alkotmányos standardok, *Jura* 2014/2.

lag az érintett hozzájárulásával – halála esetén leszármazója hozzájárulásával – továbbítható és hozható nyilvánosságra. A lelkiismereti és a vallásszabadság jogával összefüggésben, a *népszámlálás* során azonban nem kötelező jelleggel, azonosításra alkalmatlan módon gyűjthető adat.

Megjegyzést érdemel, hogy az Alaptörvény korlátozhatatlan alapjogot nem ismer. Sőt, az Lvetv. 1. § (4) bekezdésében azt is kinyilvánítja, hogy a lelkiismereti és vallásszabadság joga az Alaptörvény „*Szabadság és felelősség*” c. II. fejezete 1. cikkében meghatározott okból korlátozható. Eszerint: „Az alapvető jogokra és köteleességekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése, vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható. A törvény alapján létrehozott jogalanyok számára is biztosítottak azok az alapvető jogok, valamint őket is terhelik azok a kötelezettségek, amelyek természetüknél fogva csak emberre vonatkozhatnak.” Az idézett rendelkezésekben „*valamely alkotmányos érték*” kifejezés tartalma bizonytalan. Alkotmányi értékekről Magyarországon is születettek elméleti felfogások,⁸ de normatív erejű kimerítő felsorolásuk nem történt meg, sőt – szerintem – valószínűsíthetjük, hogy ez nem is lehetséges. Az alkotmányozó hatalom ugyanis ezeket gyarapíthatja, az Alkotmánybíróság pedig az Alaptörvényben rögzített értékekből hitelesen újabbakra következtethet.

2.2. A vallási közösség

Amint már említettem, a 2013. évi CXXXIII. tv. jelentős mértékben *módosította, kiegészítette, és mondhatjuk fejlesztette* az Lvetv.-t. Megszüntette a vallási tevékenységet végző „egyesület” elnevezést, és kinyilvánította, hogy „*vallási közösség az Országgyűlés által elismert egyház és a vallási tevékenységet végző szervezet*”. (Kiemelés tőlem: Á. A.) Ehhez hozzáfűzte, hogy „az Országgyűlés által elismert egyház bevett egyház” (6. § (1) bek.). Az Lvetv. II. fejezete a vallási közösségekre vonatkozó közös szabályokat határozza meg. Ezeknek a következő elemeit idézem fel.

A vallási közösség elsődlegesen vallási tevékenység céljából jön létre és működik. A vallási tevékenység olyan világnézethez kapcsolódó tevékenység, amely természetfelettire irányul, rendszerbe foglalt hitelvekkel rendelkezik, tanai a valóság egészére irányulnak, valamint sajátos magatartási követelményekkel az emberi személyiség egészét átfogja. Önmagában nem tekinthető vallási tevékenységnek a) a politikai és érdekérvényesítő, b) a pszichikai vagy

⁸ ÁDÁM ANTAL: Az alkotmányi értékek értelmezéséről, Jura 2010/2.

parapszichikai, c) a gyógyászati, d) a gazdasági-vállalkozási, e) a nevelési, f) az oktatási, g) a felsőoktatási, h) az egészségügyi, i) a karitatív, j) a család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, k) a kulturális, l) a sport, m) az állat-, környezet- és természetvédelmi, n) a hitéleti tevékenységhez szükségesen túlmenő adatkezelési, valamint o) a szociális tevékenység. (6. § (4) bek.)

A vallási közösség az egyház megjelölést elnevezésében és tevékenységére való utalás során, önmeghatározása céljából – a saját hitelvei szerinti tartalommal – használhatja. A *vallási tevékenységet végző szervezet* elnevezése az egyesületi különös formára való utalást nem tartalmazza. Az állam a vallási közösségek irányítására, felügyeletére szervet nem működtethet, és nem hozhat létre. A vallási közösség hitelvei, belső törvénye, alapszabálya, szervezeti és működési szabályzata vagy azoknak megfelelő más szabályzata alapján hozott határozat érvényre juttatására állami kényszer nem alkalmazható, azt állami hatóság nem vizsgálhatja. A vallási közösség belső szabályon alapuló döntését állami szerv nem módosíthatja, vagy bírálhatja felül, a jogszabályban nem szabályozott belső jogviszonyokból eredő jogviták elbírálására állami szervnek nincs hatásköre. A jelentős társadalmi támogatottsággal rendelkező, történelmi és kulturális értékeket megőrző, nevelési-oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, kulturális vagy sporttevékenységet önmaga vagy intézménye útján ellátó vallási közösséggel – működése biztosítása érdekében – a Kormány megállapodást köthet. A vallási közösségek tényleges társadalmi szerepét, az általuk ellátott tevékenységet az állam a vallási közösségek társadalmi szerepéhez kapcsolódó további jogszabályok megalkotásánál és a velük való kapcsolattartás során figyelembe veheti. Az állam – jogszabályban meghatározott eljárás keretében – lehetőséget biztosít a vallási közösségeknek, hogy részt vegyenek a jogalkotási koncepciók és jogszabályi tervezetek véleményezésében.

Az Lvetv. „A *vallási közösségek működése*” c. fejezetében nyilvánítja ki, hogy a vallási közösség olyan tevékenységet elláthat, amelyet a törvény nem tart fenn kizárólagosan az állam vagy annak intézménye számára, de a vallási közösség kizárólag olyan vallási tevékenységet gyakorolhat, amely az *Alaptörvénnyel nem ellentétes*. A jelzett tevékenységeket a vallási közösség közvetlenül vagy intézményei útján identitásának megfelelően végzi, amelyre tekintettel a felvételhez és a *foglalkoztatásra irányuló jogviszony* létesítéséhez, fenntartásához és megszüntetéséhez, ha ez a világnézeti elkötelezettség természete vagy tartalma miatt indokolt, annak megőrzéséhez és gyakorlásához szükséges és arányos feltételek határozhatók meg. A vallási közösség a polgári jogviszonyokban korlátozás nélkül részt vehet, ennek keretében jogosult gazdasági társaságot és civil szervezetet létrehozni, azokban részt venni. A vallási közösség jogszabályban meghatározottak szerint, az államháztartás alrendszeréből, európai uniós forrásokból

vagy nemzetközi megállapodás alapján finanszírozott programokból pályázati úton, vagy azon kívül egyedi döntés alapján, támogatásban részesülhet. *Adományokat* – az egyházi jogi személyen kívül – *vallási tevékenységet végző szervezet is gyűjthet*. A vallási közösség – különösen a szertartások és a belső szabályok szerinti működés zavartalansága érdekében –, a templom és vallásgyakorlásra rendelt más hely, valamint a temető fokozott szabálysértési és büntetőjogi védelemben részesül.

Lényeges további tilalomként rögzíti az Lvetv., hogy a vallási közösség kizárólag olyan vallási tevékenységet gyakorolhat, amely az Alaptörvénnyel nem ellentétes, *jogszabályba* nem ütközik, és nem sérti más közösségek jogait és szabadságát. (6. § (5) bek.) Ezt a rendelkezést – szerintem – azért is tekinthetjük *túl szigorúnak*, mert az Alaptörvény „Alapvetés” c. I. fejezetének T) cikke szerint a törvényen, kormányrendeleten, miniszterelnöki rendeleten, miniszteri rendeleten, a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendeletén és az ún. önálló szabályozó szerv vezetőjének rendeltén kívül, az *önkormányzati rendelet* is jogszabálynak minősül. Magyarországon több mint 3100 önkormányzat működik.

3. A vallási tevékenységet végző szervezet

Az Lvetv. II. fejezetének 2. alfejezete részletezőbb rendelkezéseket tartalmaz „a vallási tevékenységet végző szervezetről”. Mindenekelőtt kinyilvánítja, hogy *a vallási tevékenységet végző szervezet olyan egyesület*, amelynek tagjai azonos hitelveket valló természetes személyek, és amelynek alapszabályában meghatározott *célja vallási tevékenység végzése*. A vallási tevékenységet végző szervezetre, az egyesületre vonatkozó szabályokat, az Lvetv.-ben meghatározott *eltérésekkel* kell alkalmazni. A vallási tevékenységet végző szervezet nyilvántartásba vétele a *Fővárosi Törvényszék* kizárólagos illetékességébe tartozik.

A nyilvántartásba vétel iránti kérelem alapján a bíróság kizárólag azt vizsgálja, hogy a) a szervezet képviselői nyilatkoztak arról, hogy az alapítás vallási tevékenység végzése céljából történik, b) a szervezet által gyakorolni kívánt tevékenység az Lvetv. már bemutatott 6. § (4) és (5) bekezdésével nem ellentétes, c) legalább tíz tag a szervezet megalakulását kimondta és elfogadta annak alapszabályát, d) a szervezet tagja kizárólag természetes személy és az alapszabály nem teszi lehetővé, hogy a szervezet tagja nem természetes személy is legyen. A bíróság a nyilvántartásba vétel iránti kérelmet kizárólag abban az esetben utasíthatja el, ha a szervezet nem felel meg a felsorolt feltételeknek. Az itt bemutatott szabályok értékelését mellőzve csak azt jegyzem meg, hogy az ilyen jelentős szervezet alapítására jogosultak legkisebb száma (10) szerintem túl alacsony.

A vallási tevékenységet végző szervezet alapszabálya az *egyesületre vonatkozó szabályoktól* eltérően határozhatja meg a) a tagsági jogviszony keletkezésének és a tagsági jogok gyakorlásának módját, valamint b) azoknak a vallási tevékenységet végző szervezettel jogviszonyban álló személyeknek a körét, feladatát és hatáskörét, akik a vallási tevékenységet végző szervezet működésére vonatkozó belső döntés meghozatalára és ellenőrzésére, illetve ügyintézésére és képviselésére jogosultak. A vallási tevékenységet végző szervezet csak vallási tevékenységet végző szervezettel egyesülhet, és csak vallási tevékenységet végző szervezetekre válhat szét. Az ügyésznek a vallási tevékenységet végző szervezet működése felett gyakorolt törvényességi ellenőrzése kizárólag a vallási tevékenységet végző szervezet működésének alaptörvényi és a már jelzett alapszabályi szempontú ellenőrzésére terjed ki. Ha a feltételek és követelmények szerinti működés az ügyész önkéntes teljesítésre történő felhívása alapján sem biztosítható, az ügyész pert indít a szervezettel szemben. A bíróság a vallási tevékenységet végző szervezetet, az ügyész keresete alapján a) a működés törvényességének helyreállítására kötelezi, ennek elmaradása esetén megszünteti, vagy b) felosztatja, ha a szervezet működése az *Alkotmánybíróság elvi véleménye alapján az Alaptörvénybe ütközik*.

4. Az egyházként elismerés

4.1. Az elismerés feltételei

A vallási tevékenységet végző szervezetet az *Országgyűlés egyházként* ismeri el, ha a) elsődlegesen vallási tevékenységet végez, b) tanításának lényegét tartalmazó hitvallása és rítusa van, c) legalább ca) százéves nemzetközi működéssel rendelkezik vagy cb) húsz éve szervezett formában, vallási közösségként működik Magyarországon és Magyarország lakosságának 0,1 százalékát elérő taglétszámmal rendelkezik, d) elfogadott belső szabálya van, e) ügyintéző és képviselési szerveit megválasztotta vagy kijelölte, f) képviselői nyilatkoznak arról, hogy az általuk gyakorolni kívánt tevékenység nem ellentétes az Lvetv. rendelkezéseivel, g) tanai és tevékenységei nem sértik az ember testi-lelki egészséghez való jogát, az élet védelmét, az emberi méltóságot, h) a vallási tevékenységet végző szervezettel szemben – működése során – nemzetbiztonsági kockázat nem merült fel és i) a közösségi célok érdekében történő együttműködés iránti szándékát és annak hosszú távú fenntartására való képességét különösen alapszabálya, tagjainak száma, a kezdeményezést megelőzően végzett tevékenysége, és az ilyen tevékenységnek a lakosság nagyobb csoportja számára való hozzáférhetősége bizonyítja. A *nemzetbiztonsági kockázat hiányát* a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény szerinti, a nemzetbiztonsági kockázati

tényezők vizsgálatát követően az Országgyűlés nemzetbiztonsági ügyekkel foglalkozó bizottsága állapítja meg.

4.2. Az elismerési eljárás

A vallási tevékenységet végző szervezet egyházkénti elismerését a vallási tevékenységet végző szervezet képviselőjére jogosult személy kezdeményezheti. A kezdeményezést az illetékes miniszternél kell előterjeszteni. A miniszter 60 napon belül, közigazgatási hatósági eljárás keretében, dönt a felsorolt feltételek fennállásáról. A vallási tevékenységet végző szervezet a miniszter döntésének bírósági felülvizsgálatát a közigazgatási döntések felülvizsgálatára vonatkozó szabályok alapján kérheti. A miniszter eljárásában jogász, vallástörténész, vallástudós vagy szociológus szakképzettségű és tudományos fokozattal rendelkező szakértő igénybevétele kötelező. Nem kérhető fel szakértőként egyházi személy. Az előírt feltételek fennállására vonatkozó miniszteri döntést közölni kell az Országgyűlés vallásügyekkel foglalkozó bizottságával. A bizottság a miniszter közlése alapján a vallási tevékenységet végző szervezet egyházkénti elismerésére vonatkozó törvényjavaslatot 60 napon belül terjeszti az Országgyűlés elé. A bizottság az elutasító országgyűlési határozati javaslatot a miniszter közlésétől számított, ugyancsak 60 napon belül nyújtja be. A bizottság eljárásában a vallási tevékenységet végző szervezet képviselőjének nyilvános bizottsági ülésen történő meghallgatása kötelező. Az Országgyűlés a törvényjavaslat 60 napon belüli elfogadásával dönt a vallási tevékenységet végző szervezet egyházként történő elismeréséről. Ebben az esetben, a vallási tevékenységet végző szervezet 2013. augusztus 1-jétől minősül bevett egyháznak.

Ha az Országgyűlés a vallási tevékenységet végző szervezet egyházkénti elismerését nem támogatja, és a törvényjavaslatot nem fogadja el, országgyűlési határozatban állapítja meg ennek indokait. Az országgyűlési határozat tartalmazza azt, hogy az Lvtv.-ben meghatározott melyik feltétel hiányát és milyen okból állapította meg. Az országgyűlési határozat közzétételétől számított egy éven belül a vallási tevékenységet végző szervezet egyházként történő elismerésére irányuló ismételt kezdeményezés nem tehető.

A vallási tevékenységet végző szervezet az országgyűlési határozat felülvizsgálatát az Alkotmánybíróságtól az Alkotmánybíróságról szóló törvényben meghatározott eljárás keretében kérheti.

4.3. Az egyházi jogi személyek nyilvántartásáról

Egyházi jogi személy státusa csak bevett egyháznak és a bevett egyház belső jogi személyének lehet. A vallási ügyekben *illetések miniszter a bevett egyházzal, és*

annak kérelmére, a belső egyházi jogi személyről az Lvetv. előírásának megfelelően nyilvántartást vezet. Az egyházi jogi személy, nyilvántartásba bejegyzett adatai nyilvánosak, azonban ez a nyilvántartás nem minősül közhiteles hatósági nyilvántartásnak.

A miniszter nyilvántartás-vezetéssel összefüggő döntéseinek bírósági felülvizsgálatát a bevett egyház képviselője a közigazgatási döntések felülvizsgálatára vonatkozó szabályok szerint kérheti. A nyilvántartásba bejegyzett adatok változását a bevett egyház illetékes képviselője a miniszternek bejelenti.

4.4 A bevett egyház és a belső egyházi jogi személy átalakulása és megszűnése

A bevett egyház jogutód nélkül szűnik meg, ha a bevett egyház a) legfőbb szerve a bevett egyház feloszlásáról határoz, vagy b) tevékenységével felhagy, és vagyonáról nem rendelkezik. A bevett egyház jogutóddal – a bevett egyház képviselőjének kérelmére – szűnik meg a) más bevett egyházba való beolvadása vagy összeolvadása (a továbbiakban együtt: egyesülés) vagy b) két vagy több bevett egyházra való különválás esetén. A bevett egyházból való kiválás esetén a kiválással létrejövő vallási közösség vallási tevékenységet végző szervezet, amelyet azonban vagyoni részesedés nem illet meg. Az *Alkotmánybíróság elvi véleménye* alapján, az *Alaptörvénybe* ütköző tevékenységet végző bevett egyház ilyen jogállása, az *Országgyűlés* erre vonatkozó döntése alapján szűnik meg.

A bevett egyház jogutód nélküli megszűnése, és a vallási tevékenységet végző szervezet feloszlata esetén, a megszűnt bevett egyház, illetve a feloszlott vallási tevékenységet végző szervezet vagyona – a hitelezők követeléseinek kielégítése után – az állam tulajdonába kerül, és azt közcélú tevékenységre kell fordítani. A bevett egyház vagyona, a bevett egyház más bevett egyházzal való egyesülése, illetve két vagy több bevett egyházra való különválása esetén, a jogutód bevett egyház tulajdonába kerül. A bevett egyházból való kiválás esetén, valamint akkor, ha a bevett egyházat személyek vagy személyek csoportjai elhagyják, de a bevett egyház fennmarad, a létrejövő vallási tevékenységet végző szervezetet a bevett egyház vagyonából részesedés nem illeti meg. A bevett egyház jogutód nélküli megszűnése esetén a bevett egyház belső egyházi jogi személye is jogutód nélkül megszűnik.

Az Lvetv. „Melléklet a 2011. évi CCVI. törvényhez, A bevett egyházak” cím alatt a következő egyházakat sorolja fel. 1) Magyar Katolikus Egyház, 2) Magyarországi Református Egyház, 3) Magyarországi Evangélikus Egyház, 4) Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége, 5) Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (Statusquo Ante), 6) Magyarországi Autonóm Orthodox Izraelita Hitközség, 7) Budai Szerb Ortodox Egyházmegye, 8) Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchátus – Magyarországi Ortodox Exarchátus, 9) Magyarországi

Bolgár Ortodox Egyház, 10) Magyarországi Román Ortodox Egyházmegye, 11) Orosz Ortodox Egyház Magyar Egyházmegyéje (Moszkvai Patriarchátus), 12) Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete (Magyarországi Unitárius Egyház), 13) Magyarországi Baptista Egyház, 14) HIT Gyülekezete, 15) Magyarországi Metodista Egyház, 16) Magyar Pünkösdi Egyház, 17) Szent Margit Anglikán/Episzkopális Egyház, 18) Erdélyi Gyülekezet, 19) Hetednap Adventista Egyház, 20) Magyarországi Kopt Ortodox Egyház, 21) Magyarországi Iszlám Tanács, 22) Krisztusban Hívő Nazarénus Gyülekezetek, 23) Magyarországi Krisna-tudatú Hívők Közössége, 24) Az Üdvhadsereg Szabadegyház Magyarországon, 25) Az Utolsó Napok Szentjeinek Jézus Krisztus Egyháza, 26) Magyarországi Jehova Tanúi Egyház, 27) Buddhista vallási közösségek. A Mellékletben felsorolt 27 (ténylegesen 32) egyház közül, az első 14 már szerepelt az Alkotmánybíróság által semmisnek nyilvánított 2011. évi C. törvény Mellékletében. A 15-27. sorszám alatt megjelölt egyházak pedig 2012. március 1-jétől a 2012. évi VII. törvény Mellékletével kerültek a bevett egyházak közé.

A Kormány az illetékes miniszter előterjesztésére a jelzett esetekben kezdeményezi az Országgyűlésnél az érintett bevett egyház Mellékletből való törlését, illetve egyesülés vagy különválás esetén a Melléklet módosítását. Bevett egyház megszűnése, illetve egyesülés vagy különválás esetén a Kormány kezdeményezésére az Országgyűlés dönt a Mellékletből való törlésről, illetve a Melléklet módosításáról.